

VINAŘSKÉ STAVBY MORAVY

Cestovní zpráva o průběhu odborné exkurze konané ve dnech 7. 9. – 9. 9. 2021

Odborná exkurze na téma „Vinařské stavby Moravy“ se uskutečnila ve dnech 7. – 9. 9. 2021. Program a seznam účastníků z řad autorizovaných osob je přiložen v příloze. Dále je uveden seznam navštívených staveb nebo expozic se základními informacemi o nich.

Pernštejn - Vrchnostenská zahrada

Obnovená zahrada na jihozápadním hradním svahu je jedinečným souborem zahradních stylů v pro zahradu velmi netradičním svažitém terénu. Návštěvníka provede různými "světy", od pravidelné francouzské zahrady, romantickou zahradu, "angločínskou" část až po lesní partie. K vrcholným parkovým úpravám došlo v zahradách po roce 1797, kdy panství koupil významný státní úředník baron Ignác Schröffel z Mannsberku. Pozůstatky barokní zahrady začlenil do sentimentálního krajinářského parku, který doplnil drobnými stavbami (poustevna, čínský pavilon, turecké lázně, obelisk, paraple či vodopád). Inspirací mu byly tzv. angločínské zahrady zakládané ve druhé polovině 18. století ve francouzském prostředí. Pernštejnské zahrady nechal Schröffel osazovat různými domácími odrůdami tvarovaných ovocných stromů sesazovaných do obrazců. Dobový inventář uvádí 588 ovocných stromů a rozsáhlý a pestrý sortiment exotických rostlin pěstovaných ve sklenících.

Tvůrčí rozlet přerušila Schröfflova smrt v roce 1805. Úsilí posledních majitelů panství, hraběcí rodiny Mittrowských z Nemyše, se soustředilo už jen na údržbu zahrad. Po pozemkové reformě ve dvacátých letech 20. století byla velká část přeměněna na zahradnictví. Když po roce 1945 přešel hrad do vlastnictví státu, zahrady nepatřily k zpřístupněným částem hradního areálu a postupně chátraly a zarůstaly náletovou zelení.

Pernštejn - Od gotiky do 20. století

Prohlídkový okruh Od gotiky do 20. století provádí návštěvníka všemi důležitými prostory a obdobími hradního paláce a poskytuje celkový přehled o vývoji hradu.

MORAVSKÝ KRUMLOV - SLOVANSKÁ EPOPEJ

Slovanská epopej je cyklus dvaceti velkoformátových obrazů, kterým malíř Alfons Mucha shrnul dějiny slovanských národů. Cyklus vznikl v letech 1912–1926 v ateliéru na zámku Zbiroh na zakázku od Charlese R. Crana. Mucha jednotlivě dokončované obrazy v průběhu let postupně podmínečně předával městu Praze.

Alfons Mucha si přál zachytit dějiny Slovanstva v kolekci obrazů, která by symbolizovala jejich cestu dějinami. S myšlenkou vytvoření Epopeje si pohrával již od doby Světové výstavy v Paříži, nicméně kvůli nedostatku financí musel myšlenku odložit. Po svatbě s Marií Chytilovou v Chicagu se potkal s průmyslníkem Charlesem R. Cranem, který byl ochoten nést veškeré náklady spojené s vytvořením Slovanské epopeje. Mucha se roku 1910 vrátil do rodné země, kde si pronajal část zámku na Zbirohu a zde tvořil Slovanskou epopej, jež mu dohromady zabrala 18 let života. Dokončil ji roku 1928, kdy ji spolu s Charlesem Cranem předal Praze a veškerému československému lidu. Obrazy byly za druhé světové války uloženy od prosince 1943 spolu s obrazy Václava Brožíka v zámku ve Slatiňanech, aby jim nehrozilo poškození případným bombardováním. V 50. letech převezeny do Moravského Krumlova, kde byly za pomoci místních občanů restaurovány a od 4. srpna 1963 byly vystaveny na zdejším zámku.

V roce 2011 ji nechalo odvézt tehdejší vedení Prahy, což způsobilo mezi hlavním městem a Moravským Krumlovem ostré spory. Město se od té doby snažilo Epopej získat zpátky a v roce 2016 koupilo za 14 milionů korun tamní zámek, který byl v soukromém vlastnictví. Tři roky poté začala rozsáhlá rekonstrukce jižního křídla zámku za 135 milionů korun. Prostory pro Epopej se nacházejí ve východním křídle, to už bylo opravené. Bylo však nutné za několik desítek milionů korun prostory upravit tak, aby vyhovovaly přísným podmínkám pro vystavení cenného díla. Splnění podmínek stálo více než 60 milionů korun, většinu získal Moravský Krumlov z dotací od ministerstva kultury a část také z rozpočtu Jihomoravského kraje. Týkají se bezpečnosti, úrovně a kvality výstavních prostor, osvětlení či stálé teploty a vlhkosti. V prostorách je kolem 20 stupňů Celsia a pětapadesátiprocentní vlhkost. Zámek nyní splňuje nejvyšší evropské parametry pro vystavení uměleckých děl. Od poloviny roku 2021 je Epopej opět vystavena v Moravském Krumlově. Obrazy sem zapůjčila Galerie hlavního města Prahy, která je správcem díla. Dne 8. listopadu 2010 se Slovanská epopej stala movitou kulturní památkou.

VINAŘSTVÍ LAHOFER

Stavba nového, reprezentativního sídla firmy ve vinici U Hájku začala na podzim roku 2017 a dokončena byla po dvou letech. Výrobní část zahrnuje lisovnu, sklep s kapacitou kolem tři čtvrtě milionu litrů v tancích, skladovací prostory a moderní lahvovací linku. V kancelářské části našli zázemí administrativní pracovníci vinařství. Kanceláře přitom v otevřeném prostoru přímo navazují na návštěvnickou část - LAHOTéku. Ta slouží jako kombinace prodejny vín, degustační místnosti, vinotéky a místa pro posezení s přáteli nad skleničkou vína. V navazujícím malém sklepě je prostor pro menší degustace do 15 osob. Pro návštěvníky asi nejzajímavější částí je pochozí střecha, která slouží jednak jako vyhlídková terasa do širokého okolí, v létě pak i jako hlediště při kulturních akcích.

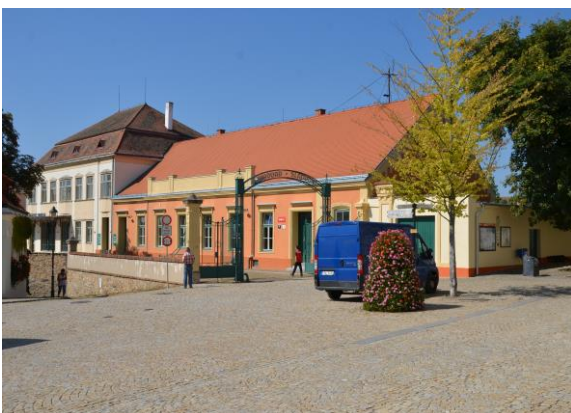
Návrh budovy vznikl v brněnském studiu Ondřeje Chybíka a Michala Křištofa. Organický tvar „betonové vlny“, jak se návštěvníkovi může nová budova Vinařství LAHOFER jevit, vyjadřuje respekt k vinařskému řemeslu a k jeho tradici a svým elegantním reliéfem chce se svým okolím nenásilně splynout. Vždyť i hlavní myšlenkou návrhu je motiv vinných řádků, které prostupují budovou v podobě konstrukčního systému.

Stavba Vinařství Lahofer od brněnské kanceláře - se dostalo do finále prestižní soutěže světového veletrhu nemovitostí MIPIM Awards v kategorii Best Mixed-use Development. Cenu sice nezískalo, ale dostalo se do povědomí odborníků z celého světa.

ZNOJMO - ZNOJEMSKÝ MĚSTSKÝ PIVOVAR

Znojenský městský pivovar je pivovar, který se nachází v historickém centru Znojma na předhradí znojenského hradu. Plánovaná maximální roční kapacita je 10 000 hl uvařeného piva ročně. Do roku 2010 se jmenoval pivovar Hostan. Značku Hostan však od roku 2003 vlastní nizozemská společnost Heineken (pivo Hostan vyrábí v jiných provozech), současný název pivovaru je od podzimu 2015, kdy se zde po 10 letech opět začalo vařit pivo.

Enotéka

Projekt, nacházející se v přestavěném pivovaru z 19. století a přilehlém technickém prostoru, disponuje výhledem na rotundu svaté Kateřiny z 9. století a sousedící gotický kostel sv. Mikuláše, a tím dohromady vystihuje spletité historické a architektonické vrstvy města. Cílem bylo propojit dvě místa s osobitým dědictvím a u každého z objektů uplatnit individuální koncepční přístup k renovaci, čímž jsme reflektovali strukturální a funkční historii budov s ambicí posunout konvenční představy o rekonstrukcích budov. Pivovar, pocházející z 19. století, byl zrestaurován na základě tradičních postupů a dal vzniknout degustační

místnosti, která vybízí návštěvníky k ponoření se do bohaté historie moravské kultury vína. Bývalá technická místnost byla zachována pouze jako vnější schránka a její zdi poukazují na změny, kterými si budova prošla. Do této „white cube“ je vložena expresivní vestavba nově vymezující interiér. Tato tmavá hmota organických tvarů vyplňuje prostor, aby tak přiblížila měřítko a atmosféru tradičních vinných sklepů v regionu. Vzhled fasády této bývalé technické haly není důsledkem estetických ambicí, ale vyplývá ze snahy předvést původní vrstvy této budovy a také nabídnout výhledy na město. Také byla zbourána zeď, která dříve bránila ve výhledu od řeky, což umožnilo tak nový dialog mezi obyvateli města a novou enotékou. Stavba byla zahájena v lednu 2018 a ukončena v roce 2019. Stavba se dostala mezi 5 finalistů České cena za architekturu v roce 2020, autory jsou CHYBIK + KRISTOF ARCHITECTS & URBAN DESIGNERS.

ZNOJMO

Město s královskou pověstí a impozantní polohou nad řekou Dyjí je zároveň centrem Znojemské vinařské podoblasti. Historické jádro s četnými kostely si uchovalo renesanční styl, je plné křivolakých uliček, romantických vyhlídek a půvabných zákoutí.

SVATÝ KÁMEN

Kultovní celek Svatý Kámen u Hnanic a Mitterretzbachu tvoří dnes několik objektů, které zde postupně vznikaly. Nejstarším v areálu je mísovitý kámen, který je označován za jeden nejzajímavějších v Rakousku. Podle různých zvěstí bylo toto místo v prehistorických dobách kultovním místem starých Keltů a kámen sloužil jako jejich obětní a kultovní místo. Toto místo přitahovalo svou výjimečností pozornost v celé historii. Lidé věřili, že prášek vyplavený z kamene vodou má léčivé účinky, k čemuž přispěly informace o zázračných uzdraveních. Tyto zvěsti sem lákaly čím dál více poutníků, toužících po uzdravení. Místo se tak stalo svou magickou silou zajímavým i pro církev a tak zde byl postaven kostelík Panny Marie na kameni, který byl později rozšiřován až do podoby poutního kostela. Poutní kostel byl zrušen v roce 1785 na příkaz Josefa II. a později byl zbourán. V letech 1995 až 1997 zde proběhl archeologický průzkum, který odkryl základy mohutného kostela. Na tento výzkum navázaly v letech 1997 až 1999 další práce. Odkryté zdivo kostela bylo zakonzervováno a podél jeho pozůstatků byl vybudován vyhlídkový ochoz.

ŠATOV - VENKOVSKÁ PAMÁTKOVÁ ZÓNA LISOVEN A SKLEPŮ

Název obce Šatov je původu slovanského. Podle pověsti tento název vznikl podle vévodkyně Svatavy, manželky prvního českého krále Vladislava II. K její počtě prý pojmenoval Berka z Dubé a Lípy nově založenou vesnici blízko Znojma Svatava, zkráceně Šatava. První písemná zmínka o Šatovu pochází z roku 1201, za posledních Přemyslovců byla osada kolonizována německým obyvatelstvem. Již roku 1316 se v pozemkových knihách uvádějí viniční trati pouze v němčině. Roku 1600 se stal majitelem vranovského panství, tedy i Šatova, nejvyšší moravský komoří Ladislav Berka z Dubé, který osvobodil Šatov od veškerých robot, vrchnostenského výčepu piva a vína i uncendorfského práva viničního. Soubor tradičních usedlostí, chalup, stodol, lisoven a sklepů v historickém jádru i v mladší chalupnické zástavbě byl roku 1995 vyhlášen venkovskou památkovou zónou. Cennou památkou je kostel sv. Martina a kaple Božího hrobu se zachovalou gotickou kostnicí i barokní fara z 18. století. Historicky hodnotná je řada soch a pozdně renesančních božích muk, pozornost zasluhuje i hlavní budova keramičky s dělnickou kolonií a zemědělský dvůr z období historismu konce 19. století.

Šatov je obcí vínu zaslíbenou. Šest viničních tratí pokrývá rozlohu 260 hektarů. Přízemní i patrové lisovny šatovských sklepů prorůstají celým městečkem, vinařské centrum s architektonicky i konstrukčně hodnotnými sklepy tvoří ulice Sklepní a Zimní. V křivolakých dlážděných i prašných uličkách se střídají mohutné lisovny obdélníkového půdorysu se sklepy, které své tajemství skrývají za obílenou zdí předsklepí. Většina staveb je vybudována z pálených cihel na kamenné podezdívce, některé lisovny jsou postaveny z kamene a hlíny nebo vzácně dochovanou technologií nakládání hliněného zdiva. Kámen nebo cihly rámuje i dveřní a okenní otvory a působí jako dekorační prvek při úpravě průčelí lisovny. Mohutné dveře nebo vrata jsou ze silných prken a stejně jako okna opatřeny rukodělně zhotovenými závěsy a mřížemi. Rozložitá zaklenutá vrata umožňovala povozům vjet do lisovny i s nákladem hroznů. Vnitřní uspořádání lisovny respektuje tradiční umístění lisu při boční stěně, podlaha bývala nejčastěji z dusané hlíny. Novější zpevněné podlahy tvoří cementový potěr, cihly nebo pálená dlažba z místní továrny na keramiku. Fortelné stropy jsou nejčastěji vybudované z mohutných dubových trámů. Ke zrání a skladování kvalitního vína sloužil vlastní sklep vyhloubený v pískovci. Klenba mladších sklepů je převážně cihlová. Podobně jako v jiných vinařských lokalitách v blízkém okolí jsou sklepy spletitou konstrukcí chodeb, boční uličky vybíhající z hlavní lodi slouží většinou jako archiv vín.

ŠATOV - KERAMIKA

Historie továrny na keramiku se píše od roku 1873, kdy ji založil Wolfgang Jochem. Podnik se záhy zaměřil na produkci dekorativních dlaždic, jejichž popularita vzrostla zejména v období secese. Roku 1898 se mění název podniku na První šatovská továrna na hliněné zboží, od roku 1928 je součástí koncernu Západočeské keramické závody. Po druhé světové válce je továrna znárodněna a zařazena pod Poštorské keramické závody, národní podnik. Po sametové revoluci vznikla akciová společnost keramika Šatov, která však roku 2017 skončila v likvidaci a budova továrny zůstává opuštěná.

Šatovská dlažba je i před Magistrátem města Hradec Králové.

VINAŘSTVÍ SONBERK

Když bylo v roce **2008** vydáno kolaudační rozhodnutí na budovu vinařství, bylo to v Česku zjevení. Do té doby si ještě nikdo nenechal postavit vinařský dům takto uprostřed vinohradu a nikdo v Česku ani na Slovensku nepřistoupil k vinařské architektuře tak inovativním způsobem.

Může za to vize majitelů, zapojení sklepmistra Oldřicha Drápala a spojení s jedním z nejuznávanějších českých architektů Josefem Pleskotem. Ten nad budovou od začátku přemýšlel jako nad spojením místa, které má být příjemné pro vychutnávání vína i pro jeho tvorbu. Vybavení domu se ve všem přizpůsobilo tomu, aby tady bylo možné pracovat s hrozny co nejpřirozenější cestou. Budova měla zároveň respektovat okolní krajinu a historii místa a nevymazovat se vůči protějším pálavským kopcům. Právě naopak, spíš se k nim pokorně sklánět. Výsledkem práce Josefa Pleskota, zapojení sklepmistra a stavařů, kteří si na Sonberku některé postupy zkoušeli vůbec poprvé, je „ležící“ stavba. Zdálky nenápadná, ale roste s každým krokem, kterým se k ní návštěvník přibližuje.

Technologická část je tvořená z betonu a zapuštěná v zemi, aby architektura samotná pomáhala udržet co nejpřirozenější tepelné prostředí. Hrozny se sváží zezadu horní části a při zpracovávání padávají přirozeně, jen za pomoci gravitace, takže nedochází k jejich nadměrnému namáhání a uvolňování látek, které ve víně nemají co dělat. Takový postup není výsledek žádné raketové vědy, ale návratem ke staletými ověřeným principům. Mimo jiné tohle je důsledek podnětů, které měl ke stavbě sám sklepmistr.

Slovo dostal i při budování další části. Potřeboval totiž prostor pro přirozené sušení hroznů na slámové víno, a to dalo vzniknout charakteristické vlnité střeše. Kryje, ale zároveň je vzdušná. Právě pod ní hrozny na dřevěných rámech schnou. Střecha imituje vlnění révy v letním vánku, vzdušnost prostředí a odkazuje na pohyb hladiny blízkých Nových Mlýnů.

MIKULOV

Mikulov leží při hranici s Rakouskem v jižní části CHKO Pálava asi 30 km západně od Břeclavi a patří k významným centrům jihu Moravy. Mikulov byl součástí linie pevností, které chránily neklidnou hranici s Rakouskem. Historické středověké jádro města je chráněno jako městská památková rezervace. Hlavní dominantou je renesanční zámek, v němž dnes sídlí Regionální muzeum s proslulou vinařskou expozicí. Za pozornost stojí také židovský hřbitov, Horní synagoga a církevní stavby na poutním Svatém kopečku. Mikulov je obklopen pálavskou přírodou, v těsné blízkosti centra leží dvě rezervace – Svatý kopeček a Tuřold s jeskynním systémem.

Účastníci odborné exkurze vyslovili na závěr poděkování organizátorům akce a zároveň si odnesli něco nového pro svoji další praxi.

Za organizátory – Ing. Jindra Novotná, září 2021